

ISTORIJA

Valstybinio brandos egzamino II dalies užduotis
Pagrindinė sesija

2026 m. birželio 16 d.

Trukmė – 3 val. (180 min.)

NURODYMAI

1. Gavę užduoties sąsiuvinį ir atsakymų lapą, patikrinkite, ar juose nėra aiškiai matomo spausdinimo broko. Pastebėję praneškite egzamino vykdytojui.
2. **Atsakymų lape įrašykite savo identifikavimo kodą, grupę ir vietą (eilės numerį protokole) ir pasirašykite.**
3. Per egzaminą galite rašyti juodai arba mėlynai rašančiu rašikliu, pieštuku, naudotis trintuku.
4. Atsakymus pirmiausia galite rašyti užduoties sąsiuvinyje, kuriame yra palikta vietos juodraščiui. Jei esate tikri dėl atsakymo, iš karto rašykite atsakymų lape. **Vertintojams bus pateikiamas tik atsakymų lapas!**
5. Atsakymų lape rašykite **tik juodai arba mėlynai** rašančiu rašikliu tvarkingai ir įskaitomai. Jei savo atsakymą keičiate, nubraukite jį ir aiškiai užrašykite naują. Atsakymų lape nesinaudokite trintuku ir koregavimo priemonėmis.
6. Atsakymų lape atsakymus įrašykite tam skirtose vietose. Už ribų parašyti atsakymai nebus vertinami.
7. Saugokite atsakymų lapą (neįplėškite ir nesulamdykite). Sugadintuose lapuose įrašyti atsakymai nebus vertinami.
8. Atsakymų lape neturi būti užrašų ar kitokių ženklų, kurie leistų identifikuoti darbo autorių.
9. Pasibaigus egzaminui, užduoties sąsiuvinį galite pasiimti.

Linkime sėkmės!

1 struktūrinis klausimas. Remdamiesi A–D šaltiniais ir žiniomis, atlikite užduotis.

A šaltinis. *Apie Romos imperijos gynybą ir prekinius mainus*

Reiną ir Dunojų saugojo romėnų sargybos laivai. <...> Gamtinė pasienio geografija buvo sustiprinta gynybiniais įrengimais* – pirmiausia proskynomis ir stebėjimo bokštais, paskui palengva papildyta grioviais, palisadais**, akmeninėmis sienomis ir bokštais. <...>

Romėnų galia nesustojo pasienyje. Kitapus gyvenančios tautos dažnai būdavo įtraukiamos į Romos politinę, diplomatinę ir ekonominę orbitą. Jos prekiaudavo gintaru, dažais, grūdais ir žąsų plunksnomis pagalvėms kimšti, taip pat romėnų legionams parūpindavo karių ir net karžygių, o jų vyresniesiems būdavo atsimokama prabangiomis dovanomis ir karine apsauga.

* Įrengimais – įrenginiais.

** Palisadas – gynybinė tvora iš vertikaliai be tarpų įkastų nusmailintų storų rąstų.

B šaltinis. *Apie Romos imperijos plėtrą I a.*

Valdant pirmajam Augustui imperijos plėtra staiga sustojo 9 m. po Kr., kai tvirtindamas romėnų pozicijas užkariautose Germanijos žemėse karvedys Publijus Kvinktilijus Varas Teutoburgo Miško mūšyje kiek šiauriau dabartinio Osnabriuko beveik visai prarado tris legionus. Šis pralaimėjimas romėnų vaizduotėje prilygo mūšio prie Kanų tragedijai kare su Hanibalu, pasakotos kraupios istorijos, kaip patekę į nelaisvę kariai buvo aukojami per barbariškas apeigas, o vėtra ir liūtis tik didino žudynių mastą.

<...> Hadriano siena, kaip mes ją vadiname, tęsėsi 70 su viršum mylių kirsdama salą nuo vienos pakrantės iki kitos. <...> O kam ji išties tinka – tai Romos galios dominavimui kraštovaizdyje pabrėžti, ir kartu susidaro įspūdis, kad čia imperija baigiasi. Turbūt ne atsitiktinumas, jog maždaug tuo pat metu panašių, nors ne tokių įspūdingų, sienų, pylimų ir įtvirtinimų radosi kitose pasienio zonose, tarytum Romos galios ribos būtų ėmusios darytis vis labiau apčiuopiamos.

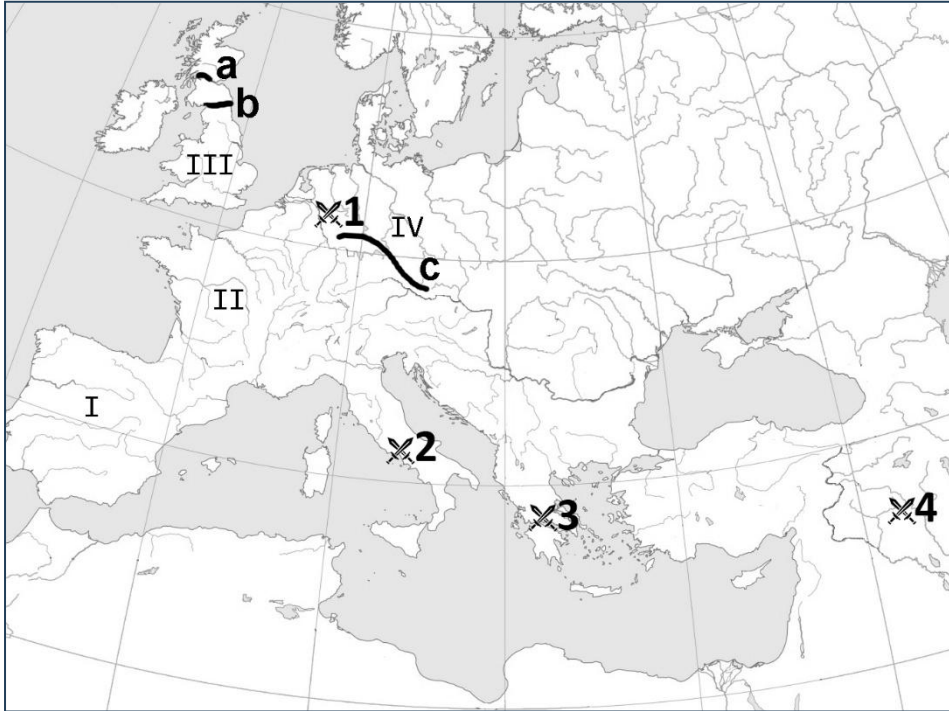
C šaltinis. *Pagal Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (UNESCO) pateikiamą informaciją apie Romos imperijos pasienio įtvirtinimų paveldą*

118 km ilgio Hadriano siena (Jungtinėje Karalystėje) buvo pastatyta Hadriano įsakymu apie 122 m. ties šiauriosios Romos imperijos provincijos Britanijos riba. Tai įspūdingas karinės zonos įrengimo pavyzdys, atskleidžiantis senovės Romos gynybos technikas ir geopolitines strategijas. Antonino sieną – 60 km ilgio įtvirtinimų liniją Škotijoje – pradėjo statyti Antoninas Pijus 142 m., gindamasis nuo šiaurės barbarų. Tai buvo labiausiai į šiaurės vakarus nutolusi Romos pasienio įtvirtinimų dalis. 550 km ilgio Aukštutinės Germanijos ir Retijos pasienio įtvirtinimai, kurie buvo statomi etapais II a., driekėsi tarp Reinbrolio prie Reino ir Einingo prie Dunojaus.

Išlikusios Germanijos pasienio įtvirtinimo, Hadriano sienos ir Antonino sienos liekanos – reikšmingi Romos imperijos sienų Europoje paminklai. Su savo fortais, mažaisiais fortais, sienomis, grioviais, infrastruktūra, civilių gyvenvietėmis šie įtvirtinimai liudija svarbius žmogiškuosius ir kultūros vertybių mainus Romos imperijos klestėjimo laikotarpiu, pasiekusius toliausius imperijos pakraščius. Išlikę pasienio įtvirtinimai atskleidžia romėnų karinės architektūros raidą, techninių statybos ir valdymo žinių sklaidą. Šios sienos rodo, jog šiaurės vakarinėje imperijos dalyje buvo įdiegta sudėtinga pasienio sistema, pirmą kartą sukurti kariniai įrenginiai, susieti su juos aptarnaujančiomis civilių gyvenvietėmis. Kontroliuojamos sienos

nebuvo neįveikiama kliūtis – pro jas buvo leidžiama judėti kariams ir iš įvairių regionų atvykusiems civiliams. Tai atvėrė galimybes kultūros vertybių mainams ir paskatino reikšmingus gyvenviečių struktūros, architektūros, kraštovaizdžio pokyčius.

D šaltinis. *Europos žemėlapis*

- 1.1.** Remdamiesi šaltiniais, nurodykite vieną gynybinį Romos imperijos pasienio įtvirtinimų¹ (lot. *limes*) inžinerinį objektą.

Juodraštis

..... (1 taškas)

- 1.2.** Koku būdu, anot A šaltinio autoriaus, greta² gyvenančios tautos buvo įtraukiamos³ į „Romos politinę, diplomatinę ir ekonominę orbitą“? Paaiškinkite, kodėl romėnams tai buvo svarbu.

Juodraštis

Būdas

Paaiškinimas

.....

.....

(2 taškai)

¹ įtvirtinimai – umocnienia – укрепления – укріплення

² greta – obok – наряду с – поруч

³ įtraukiamos – włączane – включаємые – ті, які включаються

- 1.3. Kam, anot B šaltinio autoriaus, buvo tinkama Hadriano siena? Nurodykite du aspektus.

Juodraštis

1.
2.

(2 taškai)

- 1.4. B šaltinyje minimas svarbus romėnų mūšis su germanais, vykęs I a. Įvardykite šį mūšį. Nurodykite skaičių (1, 2, 3 ar 4), kuriuo jis pažymėtas D šaltinyje (žemėlapyje). Apibūdinkite šio mūšio reikšmę Romos imperijai.

Juodraštis

Mūšis Skaičius žemėlapyje
Reikšmė

(3 taškai)

- 1.5. A, B ir C šaltiniuose minimos, o D šaltinyje pavaizduotos trys romėnų pastatytos gynybinių įtvirtinimų sienos (a, b, c). Užrašykite kiekvienos iš šių sienų pavadinimą.

Juodraštis

- a –
b –
c –

(3 taškai)

- 1.6. Romos imperijos pasienio įtvirtinimai buvo pastatyti ne vienos šių laikų valstybės teritorijoje. Remdamiesi D šaltiniu, įvardykite vieną žemėlapyje romėnišku skaičiumi (I, II, III, IV) pažymėtą šių laikų valstybę, kurios teritorijoje buvo pastatyti šie įtvirtinimai. Užrašykite romėnišką skaičių, kuriuo pažymėta žemėlapyje šios valstybės teritorija.

Juodraštis

Šių laikų valstybė Pažymėta romėnišku skaičiumi

(1 taškas)

- 1.7. Remdamiesi C šaltiniu, trimis aspektais apibūdinkite Romos imperijos pasienio įtvirtinimų kultūrinę vertę⁴.

Juodraštis

1.
2.
3.

(3 taškai)

⁴ vertė – wartość – ценность – цінність

2 struktūrinis klausimas. Remdamiesi A–D šaltiniais ir žiniomis, atlikite užduotis.**A šaltinis.** Iš 1387 m. LDK didžiojo kunigaikščio Jogailos privilegijos

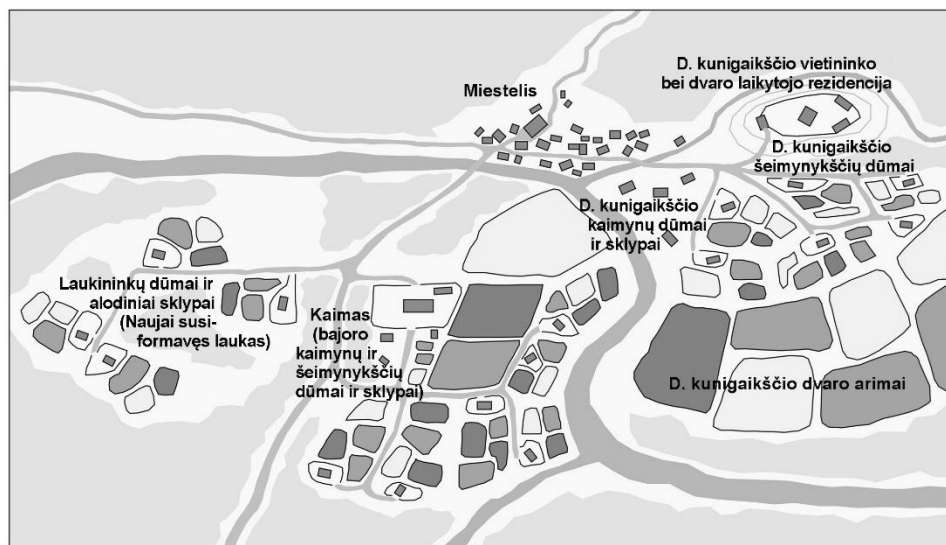
Kiekvienas priėmęs katalikų tikybą karys ar bajoras ir jų palikuonys bei teisėtieji paveldėtojai turi ir turės pilną ir visokeriopą teisę valdyti, laikyti, naudotis, parduoti, perleisti, pakeisti, duoti, dovanoti ir laisvai vartoti pagal savo laisvą valią ir norą pilis, valsčius, kaimus, namus ir viską, ką iš tėvų palikimo valdo, taip, kaip panašiomis teisėmis naudojasi ir kiti kilmingieji kitose mūsų Lenkijos karalystės žemėse, kad neatrodytų, jog jie nelygūs teisių atžvilgiu, nors juos jungia tai, kad jie yra vienos karūnos pavaldiniai.

<...> Pagal senąjį paprotį karo žygis pasilieka kiekvieno pareiga, kuri vykdoma savo nuostoliais ir išlaidomis. <...> Kiekvienas, kuris, priėmęs šventąjį katalikų tikėjimą, gėdingai nuo jo pasitrauks arba kuris atsisakys jį priimti, neprivalo naudotis jokiomis šių teisių...

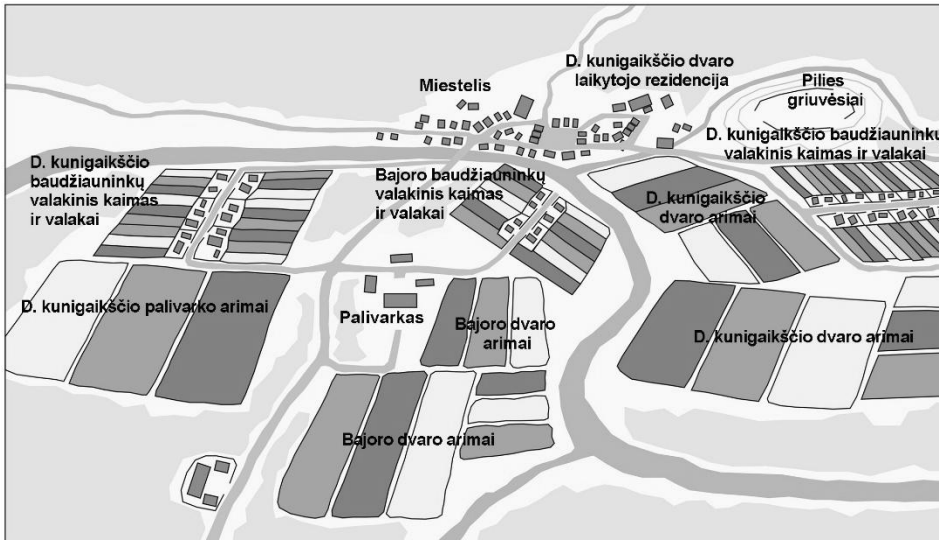
B šaltinis. Iš 1447 m. LDK didžiojo kunigaikščio Kazimiero privilegijos

1. Taigi pirmiausia Lietuvos, Rusios, Žemaitijos ir <...> didžiosios kunigaikštystės minėtųjų žemių prelatams, kunigaikščiams, ponams, kilmingiesiems ir miestams esame davę, suteikę ir neatšaukiamai dovanoję ir šio rašto galia duodame, perleidžiame, dovanojame ir amžiniems laikams, bendrai ir pilnai, suteikiame tas teises, laisves ir imunitetus, kaip turi Lenkijos karalystės prelatai, kunigaikščiai, ponai, kilmingieji ir miestai. Bet, kad šis bendras posakis kuriuo nors būdu negalėtų sukelti ateityje dviprasmiškumą arba abejojimų, mes nusprendėme tas laisves arba kai kurias iš jų čia aiškiai išreikšti. <...>

5. Taip pat suteikiame, kad aukščiau minėti kunigaikščiai, kilmingieji, ponai ir bajorai turėtų laisvą galimybę išvykti iš mūsų didžiosios kunigaikštystės ir <...> įsigyti didesnių turtų ir atlikti karo žygių, ir vykti į bet kuriuos svetimus kraštus, išskyrus tik tai mūsų priešų šalis, tačiau tokiu būdu, kad išvykstančių iš krašto mums atliekamos nuo jų turto prievolės nebūtų pažeistos, bet mums ir mūsų įpėdiniams tiek, kiek bus reikalinga, prievolės būtų vykdomos ir atliekamos, tarsi jie patys būtų krašte. <...>

C šaltinis. Lietuvos kraštovaizdis XVI a. pirmojoje pusėje ir XVI a. antrojoje pusėje

XVI a. pirmojoje pusėje

XVI a. antrojoje pusėje

D šaltinis. *Istorikas Edvardas Gudavičius apie Valakų reformos pasekmes*

Valakų reforma galutinai įvedė griežtą administracijos kontrolę kiekvienam valstiečių⁵ ūkiui, leido išlaikyti atliekamas prievoles akylai stebintį tijūnų ir prievaizdų mechanizmą, <...> norint efektyviai vykdyti lažo darbus. Valstiečių pritivartinimas prie žemės skrupulingai reglamentavo visą jų gyvenimą. Baudžiava tapo gyvenimo norma. Senos prievolinės kategorijos buvo pakeistos lažininkų, činšininkų <...> kategorijomis. Iševystę išlaikiusieji asmeniškai laisvi valstiečiai galėjo pasitraukti iš savo ūkių, bet visur jų laukė tokios pat sąlygos. Teisiniu požiūriu Valakų reforma galutinai nubrėžė neperžengiamą ribą tarp bajorų ir valstiečių <...>. Dvarų valdytojai gaudavo teisę steigti savo palivarkus nuvarant valstiečius nuo įdirbtos žemės <...>.

Valakų reforma atvedė Lietuvą į Vidurio Europos tipo baudžiavą. Ji vis dėlto fiksavo individualų valstiečio ūkį. Tačiau šis ūkis jau nebebuvo padalyta valstiečio ir žemvaldžio nuosavybė, nors nebeliko ir giminės varžymų atskirai valstiečio šeimai. Dabar šios valstiečio šeimos naudojimąsi ūkiu reglamentavo prievolių atlikimas. Prievolės buvo susietos su visu ūkiu, o ne taikomos kiekvienam asmeniui atskirai. Tai buvo tipiška europietiškoji baudžiava.

<...> Lietuvos žemėtvarka XVI a. trečią ketvirtį iš esmės jau nebesiskyrė nuo kitų Vidurio Europos šalių.

- 2.1.** Remdamiesi A šaltiniu, įvardykite visuomenės grupę, kurią sustiprino Jogailos privilegija. Nurodykite teisę, kurią Jogaila suteikė šiai visuomenės grupei. Kokia esminė sąlyga⁶ buvo keliamą, kad asmuo galėtų naudotis šia teise?

Juodraštis

Visuomenės grupė

Suteikta teisė

Esminė sąlyga

(3 taškai)

⁵ valstietis – chłop – крестьянин – селянин

⁶ esminė sąlyga – kluczowy warunek – основное условие – суттєва умова

- 2.2. Remdamiesi B šaltiniu, dviem teiginiais⁷ pagrįskite⁸, kaip Kazimiero privilegija sustiprino bajorų luomą⁹ XV a. Įvardykite dar du luomus, kuriems buvo suteikta Kazimiero privilegija.

Juodraštis

1.

2.

Luomai:

(3 taškai)

- 2.3. Remdamiesi A, B šaltiniais ir žiniomis, dviem teiginiais paaiškinkite, kaip Jogailos ir Kazimiero privilegijos pakeitė LDK valstiečių padėtį¹⁰.

Juodraštis

1.

2.

(2 taškai)

- 2.4. Remdamiesi C šaltiniu, įvardykite XVI a. antroje pusėje atsiradusį dvaro padalinį¹¹ su atskira sodyba¹² ir dirbamomis bei kitomis žemėmis.

Juodraštis

.....

(1 taškas)

- 2.5. Palyginę C šaltinyje pateiktus XVI a. pirmosios ir antrosios pusės kraštovaizdžius, nurodykite esminį žemėtvarkos pokytį¹³ LDK.

Juodraštis

.....

.....

.....

(1 taškas)

⁷ teiginys – twierdzenie – утверждение – твердження

⁸ pagrįsti – uzasadnić – обосновать – обґрунтувати

⁹ bajorų luomas – stan szlachecki – дворянское сословие – шляхта, боярский стан

¹⁰ padėtis – położenie – положение – ситуація

¹¹ dvaro padalinys – część majątku dworskiego – подразделение поместья – частина маєтку, двору

¹² sodyba – zagroda – усадьба – садиба

¹³ žemėtvarkos pokytis – zmiana zagospodarowania ziemi – изменение землеустройства – зміна землеустрою

- 2.6. Remdamiesi D šaltiniu, nurodykite dvi Valakų reformos įgyvendinimo priemones¹⁴. Paaiškinkite, kodėl Valakų reforma laikoma esminiu socialiniu-ekonominiu lūžiu¹⁵ XVI a. LDK.

<p>Juodraštis</p> <p>Įgyvendinimo priemonės:</p> <p>1.</p> <p>2.</p> <p>Paaiškinimas</p> <p>.....</p>

(3 taškai)

- 2.7. Remdamiesi A–D šaltiniais ir žiniomis, pagrįskite teiginį, kad XIV–XVI a. socialiniai pokyčiai stiprino LDK, tačiau kartu ir didino socialinę nelygybę.

<p>Juodraštis</p> <p>Stiprino LDK</p> <p>.....</p> <p>Didino socialinę nelygybę LDK</p> <p>.....</p>
--

(2 taškai)

3 struktūrinis klausimas. Remdamiesi A–D šaltiniais ir žiniomis, atlikite užduotis.

A šaltinis. *Generolas Silvestras Žukauskas apie Nepriklausomybės karą*

Iš jų pirmųjų žygių man aišku buvo, kad morališkai mes daug aukščiau stovime negu bolševikai ir kad mūsų improvizuotajai kariuomenei drąsos netrūksta. Reikia tik pasiryžimo ir aukų – jėga yra. Visuomenės plati pagalba, visuomenės ir kariuomenės vienybė – taip pat jėga. Viltis neapvyلė. Rugsjūčio mėn. mums pasisekė bolševikus atstumti už Dauguvos. Nemanykite, kad tai buvo lengvas žygis. Tai buvo sunkus darbas. Ne kartą jau buvo kalbėta ir rašyta, kokių sunkumų turėjome. <...>

Turbūt, kol gyvas būsiu, mano širdis ir siela bus su kariuomene. Man tenka tik džiaugtis žiūrint į mūsų kariuomenę, su kuria aš iki šiol dar nenutraukiau širdingų santykių. Aš senas karys. Matau, kokia pažanga yra padaryta šioje srityje. Aš matau daug karininkų su aukštuoju karo mokslu. Jų vadovaujama mūsų kariuomenė stovi tokiam aukštyje, kaip ir bet kuri sena kariuomenė. Garbė jiems. Pasilieka tik palinkėti, kad darbas tuo pačiu spartumu eitų ir toliau ir nuvestų mus į mūsų senąją sostinę, Vilnių. Kiekvienas turi nepamiršti šio dalyko.

¹⁴ įgyvendinimo priemonės – środki realizacji – средства реализации – заходи з впровадження

¹⁵ lūžis – przełom – перелом – перелам

B šaltinis. *Apie generolo Silvestro Žukausko vaidmenį Nepriklausomybės kare*

Rugpjūčio 22 d. gen. S. Žukauskas, parengęs naują puolimo planą, įsako Lietuvos kariuomenei žūtbūt išstumti raudonarmiečius už Dauguvos. <...>

Karinių operacijų metu gen. S. Žukauskas dažnai būdavo veikiančiojoje kariuomenėje ir tiesiogiai jai vadovavo. Patyrusi akis greitai pastebėdavo trūkumus, kurie nedelsiant būdavo nurodomi jo, vyriausiojo kariuomenės vado, įsakymuose.

Karininkai ir kariai bemat sužinodavo, kad į frontą atvyko S. Žukauskas. <...> Jo balsas buvo stiprus, griausmingas. Atvažiuos, pamatys ką nors blogo, tai kad suriks, tartum žemė drebėtų ar dangus griūtų.

Tačiau svarbiausia, jog kariuomenė, eidama į kautynes, generolu tikėjo. O ką reiškia per kautynes pasitikėti vadu, žino tik tie, kuriems teko tai išgyventi. Kai tik S. Žukauskas atvykdavo į frontą, tuojau viskas pagyvėdavo, pakildavo nuotaika. Generolas mokėjo prisiliesti prie kareivio sielos nedarydamas nuolaidų nei kariniams principams, nei viršininko autoritetui.

C šaltinis. *Apie generolo Jono Žemaičio-Vytauto kovą partizanų kare*

1947 m. kovo, liepos ir spalio mėn. J. Žemaitis dalyvavo trijuose trumpuose susišaudymuose su vidaus kariuomene ir sribais. Tai buvo atsitiktiniai, netikėti, trumpi susirėmimai. Per du susišaudymus žuvo po vieną sovietų kareivį. Iš vienu kautynių J. Žemaitis padėjo išnešti sužeistą kovotoją.

Koviniams veiksams neteikdami pirmenybės, J. Žemaitis ir kiti akcentavo pagrindinės spaudos reikšmę, kuri daugeliu atvejų buvo pranašesnė negu ginkluotas miestelio, parduotuvės ar pieninės užpuolimas, pasala prieš sovietinius aktyvistus, agitatorius. Reikėjo kovos už žmonių sąmonę, kaip atsako prieš sparčiai vykdomą sovietizaciją Lietuvoje, reikėjo stabdyti infocidą – gyventojų blokavimą nuo pasaulio žinių ir įvykių. Apygardos laikraščio „Laisvės varpas“ tiražas pasiekdavo 600–800 egzempliorių, tai palyginti dideli skaičiai, nes iš štabo į rinktines persiųsti keli leidiniai dar buvo dauginami vietoje. Pradžioje jame spausdintos žinios iš Lietuvos ir pasaulio (remiantis užsienio radijo laidomis), partizanų kūryba.

D šaltinis. *Ištrauka iš generolo Jono Žemaičio-Vytauto kalbos, pasakytos uždarame tribunolo posėdyje 1954 m.*

Aš, kaip ir kiti mano bendraminčiai, manau, kad Sovietų Sąjunga savo ginkluotomis pajėgomis įsiveržė į mūsų šalį. <...> Šį sovietų vyriausybės žingsnį aš laikau neteisėtu <...>. Visus pagrindžio, kurio dalyviu buvau, veiksmus, nukreiptus prieš sovietų valdžią, aš manau esant teisingais ir nelaikau nusikalstamais. Tik noriu pabrėžti, kad kiek man teko vadovauti Lietuvos kovotojų už laisvę kovai, aš stengiausi, kad ši kova prisilaikytų humanizmo principų. Jokių žvėriškumų aš neleidau. Koks bus teismo sprendimas – man žinoma. Aš vis tiek manau, kad kova, kurią vedžiau devynerius metus, turės savo rezultatus.

- 3.1. Remdamiesi A šaltiniu, nurodykite du veiksnius¹⁶, kurie, anot gen. S. Žukausko, padėjo Lietuvos kariuomenei kovoje su bolševikais.

Juodraštis

1.
2.

(2 taškai)

- 3.2. Paaiškinkite, ką gen. S. Žukauskas turėjo mintyje, sakdamas šiuos žodžius: „nuvestų mus į mūsų senąją sostinę, Vilnių“ (A šaltinis).

Juodraštis

.....
.....

(1 taškas)

- 3.3. Remdamiesi C šaltiniu, nurodykite, kuriam kovos su sovietais būdai gen. J. Žemaitis-Vytautas teikė ypatingą reikšmę. Paaiškinkite, kodėl.

Juodraštis

Kovos būdas

Paaiškinimas

.....
.....

(2 taškai)

- 3.4. Remdamiesi D šaltiniu, paaiškinkite, kodėl gen. J. Žemaitis-Vytautas kovą, kuriai vadovavo, laikė teisėta¹⁷ ir nenusikalstama. Kodėl jis tai pabrėžė?

Juodraštis

Paaiškinimas

.....

Pabrėžė, nes

.....

(2 taškai)

- 3.5. Įvardykite principą, kuriuo gen. J. Žemaitis-Vytautas rėmėsi, vadovaudamas Lietuvos partizanams (D šaltinis).

Juodraštis

.....

(1 taškas)

¹⁶ veiksnys – czynnik – фактор – чинник

¹⁷ teisėta – legalna – законная – законна

- 3.6. Įvardykite Lietuvos karus, kuriuose kovojo gen. S. Žukauskas ir gen. J. Žemaitis-Vytautas. Su kuo kovojo Lietuvos kariai šiuose karuose? Įvertinkite šių karų reikšmę Lietuvai. Palyginkite šiuos karus naudotos taktikos požiūriu.

Juodraštis

Gen. S. Žukauskas:

Karas

Kovojo su

Karo reikšmė Lietuvai

.....

Gen. J. Žemaitis-Vytautas:

Karas

Kovojo su

Karo reikšmė Lietuvai

.....

Karuose naudotos taktikos palyginimas

.....

.....

.....

(7 taškai)

4 struktūrinis klausimas. Remdamiesi A–D šaltiniais ir žiniomis, atlikite užduotis.

A šaltinis. *Britų istorikas Erikas Hobsbomas (Eric Hobsbawm) apie Džono Meinardo Keinso (Johan Maynard Keynes)* šalininkų ir neoliberalų pažiūras į ekonomiką XX a. antrojoje pusėje*

Tai buvo nesutaikomų ideologijų kova. Keyneso šalininkai pasisakė už didelius atlyginimus, visišką užimtumą ir visuotinės gerovės valstybę¹⁸, nes tai sukuria vartotojų paklausą, kuri ir skatina plėtrą. Jie tvirtino, kad paklausos didinimas yra geriausias būdas įveikti ekonomikos depresijas. O neoliberalai sakė, jog aukso amžius** ekonomika ir politika trukdė kontroliuoti infliaciją ir siekti išlaidų mažinimo tiek valstybinėje sferoje, tiek privačiame versle, nes būtent tai ir leidžia didinti pelną – tą tikrąjį kapitalizmo ekonomikos augimo variklį. Bet koku atveju, manė jie, „nematoma“ Adamo Smitho laisvosios rinkos ranka turėtų užtikrinti didesnę „tautų turto“ augimą ir geresnę turto ir pajamų paskirstymą <...>.

* Džonas Meinardas Keinsas – XX a. britų ekonomistas, plėtojęs ekonomikos teoriją apie valstybinio reguliavimo būtinybę ekonomikoje.

** Aukso amžius – čia Europos istorijos laikotarpis nuo XX a. penktojo dešimtmečio pabaigos iki aštuntojo dešimtmečio pradžios.

B šaltinis. *Istorikas Tonis Džutas (Tony Judt) apie Margaret Tečer (Margareth Thatcher) reformas*

Tečerizmas reiškė daugybę dalykų: sumažintus mokesčius, laisvą rinką, nesuvaržytą privatų verslą, pramonės ir paslaugų sektoriaus privatizavimą, Viktorijos vertybes, patriotizmą, individą. Kai kurie jų, ypač ekonominė politika, buvo ankstesnių ir konservatorių, ir liberalų siūlymų tąsa. Kiti, ypač moraliniai klausimai, buvo populiariausi tarp ištikimų konservatorių partijos aktyvistų kaimo apylinkėse, o ne tarp rinkėjų apskritai. <...>

Be jokios abejonės, Britanijos ekonomikos rodikliai Thatcher valdymo metais (po pradinio nuosmukio 1979–1981 metais) pagerėjo. Pertvarkius nepelningai dirbusias įmones, sustiprinus konkurenciją, uždusinus profsajungas, verslo efektyvumas ir pelnas smarkiai padidėjo. Pardavus valstybės nuosavybėje buvusį turtą, valstybės išdas buvo papildytas (aišku, neilgam).

C šaltinis. *Istorikas Valteris Lakeras (Walter Laqueur) apie gerovės valstybę*

Gerovės valstybė panaikino kai kuriuos iš slogiausių ankstyvosios industrinės visuomenės bruožų¹⁹, bet negalėjo, kaip ne vienas aiškiai vylėsi, radikaliai pakeisti žmogaus būvį. Išskyrus toliausiai pažengusius Šiaurės Europos kraštus, skurdo likviduoti nepasisėkė; ligų ir senatvės sunkumai bei kančios palengvėjo, bet visiškai neišnyko. Nors gerovės valstybė padarė žmones sveikesnius, jie netapo laimingesni. Atvirkščiai, sumažėjus materialiniams nepritekliams, skaudžiau ėmė slėgti kiti negerumai – gyvenimo dideliuose miestuose nuobodumas ir anonimiškumas, arba, kaip buvo madinga sakyti septintąjį dešimtmetį, susvetimėjimas. Narkomanijos, savižudybių ir jaunimo nusikalstamumo kreivės kilo vis aukštesn. Vis dėlto, nors gerovės valstybės poveikis²⁰ žmogaus gyvenimui ir nebuvo toks didelis, kaip kai kurių tikėtasi, jos materialinė nauda nekelia abejonų. Visuotinai pripažinus, kad niekas neturėtų badauti, kad visi turi teisę į pastogę ir kad pinigų stygius neturėtų būti kliūtis sveikatai, pranyko bausis nesaugumo jausmas, tiek ilgai kamavęs daugybę žmonių Europoje.

¹⁸ gerovės valstybė – państwo dobrobytu – государство всеобщего благосостояния – держава доброту

¹⁹ bruožas – сеча – черта – риса

²⁰ poveikis – wpływ – воздействие – вплив

D šaltinis. Švedų istorikas Čelas Estbergas (Kjell Östberg) apie Ulofą Palmę (Olof Palme) ir gerovės valstybės kūrimą

U. Palmės laikais Švedija dažnai buvo laikoma socialdemokratijos pavyzdžiu: aukštas gyvenimo lygis ir palyginti nedidelis pajamų atotrūkis; mažas nedarbas; pažangi socialinės apsaugos sistema, finansuojama iš progresinių mokesčių, pasižymėjusi dosnėmis pensijomis ir sveikatos draudimu, apmokamomis tėvystės atostogomis bei visuotine vaikų priežiūra. <...>

1969 m. pradėjęs eiti ministro pirmininko pareigas, U. Palmė nedelsdamas ėmėsi įgyvendinti reformų paketą, apėmusį pagrindinius socialinės ir ekonominės politikos aspektus. Iš tiesų daugelis reiškinų, paprastai siejamų su Švedijos gerovės valstybe, buvo įdiegti arba iš esmės pertvarkyti per pirmuosius septynerius Palmės kadencijos metus. Valstybės išlaidos, palyginti su BVP – nors ir apytikslis, tačiau informatyvus jo pasiekimų rodiklis, – padidėjo nuo 26 iki 38 procentų. <...>

Įspūdingas reformų skaičius buvo susijęs su šeimos politika, o daugelis jų buvo pažymėtos lygybės ženklu: būsto pašalpos pensininkams ir šeimoms su mažais vaikais, tėvystės draudimas, gerokai padidintos vaiko pašalpos, valstybės subsidijuojama visuotinė vaikų priežiūra <...>.

- 4.1.** Remdamiesi A šaltiniu, pateikite po vieną teiginį, atskleidžiantį ekonomisto Dž. M. Keinso šalininkų ir neoliberalų pažiūras į ekonomiką. Paaiškinkite, koks yra esminis šių dviejų pažiūrų skirtumas.

Juodraštis

Dž. M. Keinso šalininkų pažiūros

.....

Neoliberalų pažiūros

.....

Esminis skirtumas

.....

(3 taškai)

- 4.2.** Įvardykite terminą, kuriuo B šaltinio autorius apibūdina M. Tečer valdymą. Nurodykite vieną teigiamą²¹ ir vieną neigiamą²² jos valdymo bruožą.

Juodraštis

Terminas

Teigiamas bruožas

.....

Neigiamas bruožas

.....

(3 taškai)

²¹ teigiamas – pozytywny – положительный – позитивний

²² neigiamas – negatywny – отрицательный – негативний

- 4.3.** Paaiškinkite gerovės valstybės sąvoką. Remdamiesi C šaltiniu, pateikite teigiamą ir neigiamą šios sistemos bruožą.

Juodraštis
Gerovės valstybė
.....
.....
Teigiamas bruožas
.....
.....
Neigiamas bruožas
.....
.....

(3 taškai)

- 4.4.** Remdamiesi D šaltiniu, nurodykite du U. Palmės valdymo bruožus.

Juodraštis
1.
.....
.....
2.
.....
.....

(2 taškai)

- 4.5.** Įvertinkite U. Palmės valdymo poveikį šalies ekonomikai ir socialinei aplinkai (D šaltinis).

Juodraštis
Poveikis ekonomikai
.....
.....
Poveikis socialinei aplinkai
.....
.....

(2 taškai)

- 4.6. Kuriame šaltinyje (B, C ar D) atsispindi²³ ekonomisto Dž. M. Keinso šalininkų, o kuriame – neoliberalų siūlytos reformos? Atsakymą pagrįskite, remdamiesi šaltiniais ir (ar) žiniomis.

Juodraštis

Dž. M. Keinso šalininkų siūlytos reformos atsispindi šaltinyje.

Pagrindimas

.....

.....

Neoliberalų siūlytos reformos atsispindi šaltinyje.

Pagrindimas

.....

.....

(2 taškai)

JUODRAŠTIS

²³ atsispindi – odzwierciedla się – отражается – відображається

JUODRAŠTIS

Šaltiniai

Martyn Rady, *Nauja Vidurio Europos istorija. Nuo Romos imperijos žlugimo iki pokumunistinės erdvės*, Vilnius: Tyto alba, 2024.

Mary Beard, *SPQR. Senovės Romos istorija*, Vilnius: Kitos knygos, 2025.

<https://whc.unesco.org/en/list/430/>

Lietuvos istorijos straipsnių ir dokumentų rinkinys, sud. J. Varnienė, Vilnius: Arlila, 1999.

Senosios Lietuvos istorija, sud. A. Bumblauskas, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2005.

https://www.saltiniai.info/files/istorija/id00/Lietuvos_socialinis_kraštovaizdis_XVI_a..ID0904.jpg

Edvardas Gudavičius, *Lietuvos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1569 metų*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2001.

Lietuvos krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai, II tomas, Vilnius: Krašto apsaugos ministerija, 2008.

Iš <https://kam.lt/leidiniai/partizanų-generolas-jonas-zemaitis-vytautas/>

Lietuvos ypatingasis archyvas, f. K-1, ap. 58, b. 33960/3, t. 13, l. 421–422.

Eric Hobsbawm, *Kraštutinių amžius. Trumpasis XX amžius: 1914–1991*, Vilnius: Mintis, 2000.

Tony Judt, *Pokaris, Europos istorija nuo 1945 metų*, Vilnius: Baltos lankos, 2011.

Walter Laqueur, *Europa mūsų laikais 1945–1992*, Vilnius: Baltos lankos, 1992.

<https://jacobin.com/2015/09/sweden-social-democracy-olaf-palme-assassination-reforms>